

ALMANTAS SAMALAVIČIUS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuva
Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania

VIEŠOSIOS ERDVĖS: TRADICIJA *VERSUS* DABARTIS

Public Spaces: Tradition *Versus* the Present

SUMMARY

The problems of public spaces in contemporary urban context as well as their historical roots are being examined. The author claims that the legacy of the past was pushed aside as well as theoretical alternatives that could change the urban planning and urban design paradigms of the last century. As soon as concept of Camillo Sitte (as alternative to visions of Le Corbusier) was ignored, the functions and role of urban public spaces has been interpreted in a simplified way. Pioneering research done by Christopher Alexander and revised by his close associate Nikos Salingaros focuses on the “pattern language” and can be useful intellectual tool in rethinking and reconsidering the shape and role of public spaces in larger Lithuanian cities. Some contemporary examples of the formation of urban spaces taken from different locations of the world are discussed in the context of insights of Christopher Alexander and Nikos Salingaros.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjamos viešųjų erdvių problemos šiuolaikiniame urbanistiniame kontekste ir jų istorinės ištakos. Teigiama, kad moderniajame urbanistiniame planavime įsigalėjus Le Corbusier ir kitų moderniojo planavimo ideologų primestoms dogmoms, buvo nuvertintas praeities paveldas ir išstumtos teorinės alternatyvos, galėjusios pakeisti praėjusio amžiaus urbanistinio planavimo ir projektavimo paradigmas. Ignoruojant Camillo Sitte’s koncepciją, viešąsias urbanistines erdves ir jų funkcijas imta suvokti supaprastintai. Tokių šiuolaikinių urbanistikos teoretikų kaip Christopheris Alexanderis prieš keturis dešimtmečius pasiūlyta ir Nikoso Salingaroso pastaraisiais metais aktualizuota ir išsamiai aptarta „modelių kalbos“ interpretacija galėtų tapti naudingu intelektiniu instrumentu, skirtu atnaujinti miestų viešąsias erdves ir potencialiai galėtų būti praktiškai pritaikyta modeliuojant ir pertvarkant Vilniaus bei kitų Lietuvos didžiųjų miestų viešąsias erdves. Christopherio Alexanderio ir Niko Salinagroso įžvalgų kontekste straipsnyje aptariami kai kurie viešųjų urbanistinių erdvių formavimo pavyzdžiai iš įvairių pasaulio vietovių.

RAKTAŽODŽIAI: viešosios erdvės, aikštės, modernusis planavimas, tradicija, urbanistinių erdvių pakraščiai.

KEY WORDS: public spaces, squares, modern planning, tradition, edges of public spaces.

Svarstymą būtų parankiausia pradėti nuo sąvokos apibrėžimo, kad būtų aiškiau apie ką bus kalbama. Viešosiomis urbanistinėmis erdvėmis paprastai priimti laikyti miestų kelius, gatves bei šaligatvius, aikštes, parkus ir (nors tai retokai prisimenama) pliažus (tais atvejais, kai siejasi su mieste esančiais vandens telkiniais, prieinamais viešam naudojimui). Dalį čia suminėtų urbanistinių erdvių galime laikyti visiškai viešomis, kitą dalį, kuri, beje, šiuolaikiniuose miestuose ima įgauti vis didesnę reikšmę – pusiau viešomis urbanistinėmis erdvėmis. Pastarosios yra iš esmės visiškai naujas reiškinys, kurį derėtų sieti su šiuolaikinio kapitalizmo ir vartotojiškos kultūros plėtros procesais. Tokiomis, neva viešojo pobūdžio, tačiau iš tiesų privačiomis urbanistinėmis erdvėmis dažniausiai būna didžiųjų prekybos ir/ar pramogų centrų ir kompleksų dalys, priklausančios privačiai nuosavybei, tačiau neretai pateikiamos kaip viešos arba tiesiog sukuriantis tokią regimybę demonstruodamos įvairius viešumo elementus, pavyzdžiui, pėsčiųjų takus, suolelius ir kt. Esminė su tokiomis pusiau privačiomis, pusiau viešosiomis erdvėmis susijusi problema yra ta, kad nepaisant to, jog tam tikrą dienos dalį jos gali funkcionuoti kaip viešosios erdvės, dalis joms būdingų veiklos ir panaudos rūšių ir formų gali būti ribojamos. Pavyzdžiui, šitaip atsitinka ar gali atsitikti, kai privačiam prekybos tinklui priklausančioje erdvėje surengiamos protesto akcijos arba jose ima lankytis nepageidaujamų ir/arba socialiai išstumtų bei marginalizuotų gyventojų grupių atstovai.

Kita vertus, šiuolaikiniuose miestuose iki šiol tebėra pakankamai daug urbanis-

tinių erdvių, kurios yra iš esmės viešos ir atitinka viešųjų erdvių apibrėžimą, prigijusį urbanistiniuose ir sociologiniuose diskursuose. Tad šiame straipsnyje bus kalbama apie tas urbanistines erdves, kurios laikomos iš tiesų viešosiomis. Pasak urbanistinių viešųjų erdvių teoriniam diskursui nemenką įtaką darančio Ali Madanipouro, viešosiomis erdvėmis normatyvine prasme galima laikyti tas, „kurios pasirūpina ir kurias tvarko viešosios valdžios institucijos ir kurios susijusios su žmonių visuma būdamos atviros ir prieinamos visiems ir naudojamos visų bendruomenės narių“¹. Šio tyrinėtojo nuomone, su kuria straipsnio autorius būtų linkęs be didelių išlygų sutikti, viešosios erdvės yra „institucinis ir materialus bendras pasaulis, tarpinė erdvė, kuri tarnauja tarpasmeniniams santykiams ir juos reglamentuoja“².

Tačiau prieš plėtojant šias pastabas – žiupsnelis istorijos. Tradiciškai urbanistinių viešųjų erdvių diskursas siejamas su senaisiais Europos miestų centrais ir bažnyčių bei katedrų aikštėmis. Būtent jose kadaise telkėsi viešasis miesto gyvenimas, neišskiriant ir Lietuvos. Šiose erdvėse vyko ne tik intensyvi prekyba, bet ir buvo švenčiamos religinės ir pasaulietinės šventės, vyko teatro ir muzikos renginiai, valdovų ir garbingų svečių pagerbimo ritualai, taip pat viešos nusi-kaltėlių egzekucijos³.

Vis dėlto svarstant šiuolaikines viešųjų erdvių problemas, kurios iš esmės skiriasi nuo tų, kurios vargino senuosius Europos miestus, svarbu neišleisti iš akių sąsajų tarp senojo, klasikinio miesto ir jo šiandieninio pavidalo, kurį neretai galima laikyti ir antimiestu⁴. Klasikinėje antikoje turbūt svarbiausia miesto-polio

(miesto-valstybės) dalis buvo agora – centrinė miesto aikštė ir kartu socialinės, politinės ir kultūrinės veiklos arena. Senovės Romoje graikiškoji agora transformavosi į forumo erdvę – dar vieną būsimų Europos ir pasaulio viešųjų urbanistinių erdvių prototipą.

Kalbant apie urbanistines viešąsias erdves svarbu nepamiršti, kokie bruožai daro jas gyvybingas ir patrauklias miesto gyventojams. Tarp daugelio esmingesnių viešųjų erdvių bruožų, mūsų manymu, turbūt svarbiausi yra šie:

- santykinis uždaramas;
- prieinamumas (pasiekiamumas);
- veiklos joje intensyvumas (ypač erdvės pakraščiuose bei periferinėse zonos).

Svarstydami šiuos architektūros teoretiko ir matematiko Nikoso Salingaroso išryškintus viešosios erdvės aspektus susiduriame su rimtomis kontraversijomis. Modernistinio miestų planavimo apologetai (ypač Le Corbusier) akcentavo viešųjų erdvių geometrinės konfigūracijos bei jų dydžio svarbą, ignoruodami daugelio šimtmečių trukmės tradiciją ir atmesdami tas savybes, dėl kurių viešosios urbanistinės erdvės buvo ir funkcionalios, ir vietos gyventojų mėgstamos. Le Corbusier ir kitų modernistų įsivaizdavimu, viešosios erdvės miesto centre turėjo supti daugiaaukščius statinius ir būti savotiška „žalioji“ zona. Ironiška, tačiau ilgainiui tokio pobūdžio ir konfigūracijos „žaliosios“ zonos virto automobilių parkavimo aikštelėmis. Galima konstatuoti, kad Le Corbusier ir kitų CIAM'o (*Congress Internationale d'Architecture Moderne*) lobistų pastango-

mis didžiama urbanistinių viešųjų erdvių buvo arba suniokotos (iš dalies tapo automobilių parkavimo zonomis), arba, neteisingai jas interpretavus, prarado buvusias socialines bei kultūrinės funkcijas ir patrauklumą.

Šiame kontekste itin pravartu prisiminti kitą modernųjį urbanistikos ir miesto viešųjų erdvių diskursą, kuris Le Corbusier ir jo sekėjų pastangomis buvo išstumtas į moderniosios kultūros paraštes kaip esą nemodernus ir nešiuolaikiškas. Rimtą alternatyvą moderniajam viešųjų erdvių suvokimui ir interpretavimui dvidešimtojo amžiaus išvakarėse buvo pasiūlęs austrų architektas ir urbanistas Camillo Sitte, kuris, remdamasis per palyginti trumpą laiką atliktais esminiais Vakarų Europos istorinių miestų natūros tyrimais, kategoriškai pasisakė prieš tokius moderniojoje kultūroje įsigalėjusias urbanistinių procesų tendencijas:

- geometrija grįstą miestų planavimą;
- linijškumo principus;
- dirbtinį ir menkai pagrįstą erdvės formavimo taisyklingumą;
- įvairovės nepaisymą;
- pernelyg didelį simetrijos sureikšminimą planavime.

Pasak Camillo Sitte's, urbanistinio planavimo tikslų „negalima pasiekti liniuote ir geometrinėmis linijomis“⁴⁵. Šalia kitų dalykų Sitte pažymėjo, kad koncentruodamasis į dydį, nepaisydamas tradicinių estetikos principų ir ignoruodamas žmogišką mastelį, modernusis miestas prarado savo ankstesnes estetines savybes. Svarstydamas problemas, susijusias su moderniojo urbanistinio projektavimo imperatyvais, ignoruojančiais estetikos

principus, architektūros analitikas pastebėjo, jog jau iš asmeninės patirties įmanoma suvokti, kad tam tikrų formų ir pavidalų „taisyklingumo stoka anaip tol nėra nemaloni, priešingai, ji didina natūralumą, stimuliuoja [žmogaus. – A. S.] interesą ir, galbūt svarbiausia, didina ploto tapybiškas savybes“⁶. Palyginęs urbanistinių erdvių išdėstymo griežtą geometrinį pobūdį moderniuosiuose miestuose ir netolygumus, kurie buvo toleruojami ikimoderniuoju laikotarpiu, Camillo Sitte pabrėžė, kad „netaisykliausios senųjų miestų aikštės dažniausiai atrodo labai neblogai, o netaisyklingi kampai moderniuose projektuose yra labai nepatrauklūs. Tai susiję su tuo, kad senojo planavimo netolygumai pastebimi tik popieriuje, kadangi tie planai nebuvo atliekami projektavimo lentoje, atvirkščiai, jie buvo plėtojami palaipsniui pačioje *natūroje*...“⁷ Todėl Sitte's nuomone, su kuria galima drąsiai sutikti, modernistiniam urbanistiniam planavimui / projektavimui būdingas geometrijos principų sureikšminimas ir primetimas iš esmės padarė didelę žalą viešųjų erdvių struktūros supratimui. Tinkama viešųjų erdvių forma pripažinus tik geometriniu požiūriu neprikaištingai suplanuotas erdves, atsirado paskata visas senąsias netaisyklingas erdves arba koreguoti suteikiant joms „taisyklingesnę“ formą, arba iš viso eliminuoti.

Šalia kitų dalykų modernizmo suklestėjimo išvakarėse kritines pastabas rašęs austrų architektas išvalgiai pastebėjo, kad fontanai viduramžių (o ir vėlesnių laikotarpių) miestų aikštėse buvo statomi nesilaikant griežtų simetrijos reikalavimų: priešingai, jie dažniausiai

atsirasdavo prie įėjimo ar įvažiavimo į pagrindinę gatvę ar aikštę. Fontanai dažniausiai niekad nebūdavo įrengiami aikštės centre. Tačiau moderniajame planavime ši praktika buvo atmesta ir ignoruojama kaip ir daugelis kitų senojo miesto elementų. Lygiai taip pat buvo pasielgta ir dėl kitų tradicinio urbanistinio viešųjų erdvių planavimo principų. Antai paminklai viešosiose erdvėse (aikštėse) buvo visuomet talpinami aikščių periferinėse dalys (pakraščiuose) ir statomi priešais namų / rūmų fasadus. Tokius istorinių viešųjų erdvių sandaros rangos principus galima nesunkiai pastebėti apsilankius bet kurio Europos miesto senojoje dalyje, nepraradusioje savo charakterio. Pavyzdžiui, pasižvalgius po Florencijos ar Romos istorines aikštes tampa akivaizdu, kad sustatyti periferinėse jų dalyse, priešais pastatų fasadus paminklai ir skulptūros įgyja glaudžius ryšius su architektūrine aplinka, harmonizuoja su architektūrine panorama, be to, labiau pritraukia žmones, kurie nejaukiai jaučiasi atsidūrę didesnės tuščios erdvės centre. Taip pat ir tradiciniuose Ispanijos miestų senųjų dalių dalies kiemeliuose, kaip galima įsitikinti iš čia pateikiamo pavyzdžio (vizualūs ar sakraliniai akcentai), buvo talpinami anaip tol ne vidinės erdvės centre. Camillo Sitte argumentuotai nurodė, kad ir paminklai, ir fontanai senųjų Vakarų miestų aikštėse iškildavo pakraščiuose tiek dėl praktinių, tiek dėl estetinių priežasčių: „šiedu principai yra neretai susiję abipusiai. Abiem atvejais vengiama transporto kelių, aikščių centrų ir apskritai centrinių ašių, todėl buvo pasiekiama nemenkų estetinių efektų“⁸. Mo-

Aikštė Sevilijoje (Ispanija). Autoriaus nuotr.

Aikštė Padujoje (Italija). Autoriaus nuotr.

derniojoje urbanistikoje ir miestokūroje šie senųjų miestų architektams savaime suprantami erdvės organizavimo principai buvo arogantiškai atmesti, kadangi buvo laikomi neva pasenusiais ir atgyvenusiais istorinio urbanistinio paveldo kūrėjų „prietarais“.

Ilgą laiką su moderniosios urbanistikos plėtojama principais buvo vengiama ginčytis, juoba kad jie buvo grindžiami „mokslo pasiekimais“, o iš tiesų – nepakankamai suprastais dėsniais ar tiesiog jų imitacijomis. Le Corbusier svarbiausieji raštai gali būti puikiausia šio nesusipratimo iliustracija⁹. Jau praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje atsirado koncepcijų, kuriose buvo ne tik abejojama įprastinėmis moderniojo planavimo dogmomis, bet ir siūlomos teorinės rekomendacijos, kaip jas įveikti. Antai 1977 m. iškylus matematikas, architektas ir architektūros teoretikas Christopheris Alexanderis paskelbė veikalą *Modelių kalba (Pattern Language)*, kuriame buvo iš esmės permąstyta ir urbanistinių struktūrų, ir viešųjų erdvių prigimtis. Tarp kitų dalykų Alexanderis anuomet be galo įžvalgiai pastebėjo, kad „viešosios aikštės gyvenimas telkiasi jos pakraščiuose. Jei pakraščiai nevykę, visa erdvė niekada neįgaus gyvybės“¹⁰. Šios prieš ketvertą dešimtmečių paskelbtos Alexanderio tezės patikimumą patvirtina ir naujesni šios srities tyrinėjimai. Antai britų urbanistas Eamonnas Canniffe’as, praėjus beveik trims dešimtmečiams nuo to laiko, kai Christopheris Alexanderis paskelbė savo įžvalgas, pažymi: „Urbanistinės erdvės indų kolektyvinė prasmė, kaip akivaizdu Italijos miestuose, neretai

yra paremiama pakraščiu, kurie komercinę ar kitokią veiklą sutelkia į didesnę visumą. Šis integralus urbanistinės erdvės modelis yra priešingas vakuui, kuriame monokultūriniai modernybės objektai naikina abipusį kontaktą nepatogiai varždamiesi.“¹¹

Žinomas architektūros ir urbanistikos teoretikas Nikosas Salingarosas, svarstydamas gyvenimui tinkamos urbanistinės aplinkos problemas, ne be pagrindo primena, kad architektūroje susiduriame ne su dviem, o su trijų dimensijų erdve, o tai reiškia, jog būtini „papildomi geometriniai elementai, kad būtų galima užbaigti kurti trijų dimensijų apgaubtos erdvės išpūdį“¹². Todėl, šio urbanisto nuomone, tam, kad būtų galima patirti malonumą urbanistinėje aplinkoje, o sykiu jaustis saugiai ir užtikrintai, tokią erdvę turi būtina užsklęsti perimetras¹³. Tačiau praėjusiame amžiuje dominavo visiškai priešingi teoriniai principai ir praktika, teikusi prioritetą atvirų erdvių plotams tiek miestų centruose, tiek jų periferinėse dalyse. Pasak Salingaroso, būdamos pernelyg atviros, tokios erdvės lieka neužpildytos, todėl jas pagrįstai galima vadinti iššvaistytomis, nenaudingomis erdvėmis¹⁴. Turint galvoje, kad modernusis metropolis susiduria su galybe ankstesnėse epochose neegzistavusių susisiekimo, urbanistinės kamšos ir driekos problemų, tokia praktika yra ydinga įvairiais požiūriais. Be to, ji ignoroja ir žmonių prigimtinius psichologinius poreikius jaustis saugiai, užtikrintai darinyje, kurį miesto sociologai yra linkę nusakyti „urbanistinių džiunglių“ kategorijomis.

Šacho arba Imamo aikštė Isfahane (Iranas). Mohammado Fattahpouro nuotr.

Puikiu urbanistinių erdvių organizavimo tradiciniu pavyzdžiu galima laikyti vadinamąją Šacho arba Imamo aikštę Isfahane, Irane. Ji buvo suprojektuota ir įrengta Safavidų dinastijos šacho Abbaso I (1579–1629) valdymo laikais. Kaip pažymi islamo architektūrinio bei urbanistinio paveldo tyrinėtojas Mohammadas Gharipour’as, šioji viešoji erdvė buvo sumanyta kaip Seldžiukų valdymo laikais įrengtos aikštės pakaitalas, tad ji buvo naudojama „viešiesiems susirinkimams, iškilmingoms religinėms ceremonijoms, armijos paradams, viešųjų bausmių vykdymui (egzekucijoms) ir laikinoms turgavietėms“¹⁵. Nors aikštės plotas yra itin įspūdingas (ji laikoma viena didžiausių pasaulio aikščių ir yra 560 metrų ilgio ir 160 metrų pločio bei užima 89 600 kvadratinių metrų plotą), ji buvo

ir tebėra patraukli vartotojams ir lankytojams dėl įvairialypių savo kaip viešosios erdvės savybių. Viena vertus, aikštė turi keletą prieigų (atitinkančių islamo nuostatą, kad maldos namai turi būti kuo geriau pasiekiami), o aikštė, besiribojanti su keliomis mečetėmis yra lengvai pasiekiamą: iš jos prieigų galima patekti į svarbiausius šio miesto maldos namus – Šacho mečetę, taip pat Ali Kapu rūmus bei imperatoriškąją turgavietę; be to, aikštės pakraščiuose įsikūrusių daugybė traukos objektų – parduotuvių ir kitų viešųjų įstaigų – paverčia ją itin lankoma ir gyvybinga, o ką jau kalbėti apie įspūdingą šios teritorijos estetiką. Intensyvus judėjimas ir įvairi veikla šios aikštės pakraščiuose (viso to tiesioginiu stebėtoju buvo šio straipsnio autorius) visiškai patvirtina tiek Camillo Sitte’s įž-

Imamo Ali aikštė Isfahane (Iranas). Autoriaus nuotr.

valgų (nors jos buvo skirtos europiniam kontekstui) gilumą, tiek Christopherio Alexanderio bei Nikoso Salingaroso conceptualius teiginius apie tinkamus projektavimo modelius, kurie turėtų remtis tuo, kas buvo išsaugota ir patikrinta per ilgą laiką.

Šiame kontekste galima sugretinti minėtą aikštę su kita nemenkų gabaritų Isfahano aikšte, suprojektuota remiantis Šacho arba Imamo Ali aikštės pavyzdžiu ir pavadinta Imamo Ali vardu, kurioje, deja, viešasis gyvenimas yra apmiręs dėl daugelio įvairių aplinkybių, tarp jų ir aikštės pakraščių menko funkcionalumo, nes prastai arba visai neveikia prekybinės traukos taškai...

Šių svarstymų kontekste aptarkime ir keletą lietuviškų viešųjų erdvių pavyzdžių. Vertinant anksčiau aptartų C. Ale-

xanderio pasiūlytų ir N. Salingaroso analizuotų modelių požiūriu, dalis Lietuvos sostinės viešųjų erdvių vertintinos kaip negyvybingos, menkai tinkančios socialinėms funkcijoms. Antai skveras J. Basanavičiaus gatvėje priešais Šv. Konstantino ir Mykolo cerkvę, po esminės teritorijos rekonstrukcijos tapo dar mažiau naudojamas nei anksčiau. Suformuotas taip, kad iš trijų pusių yra supamas gatvės (atviros erdvės), o iš likusios atsidūręs priešais stiklo langų „ekranus“, šis skveras tapo panašus į vėjo perpučiamą ir kiaurai perregimą atvirą erdvę, kurioje apsilankęs ar užsibuvęs asmuo jaučiasi nejaukiai ir nesaugiai, tarsi būtų visą laiką stebimas iš visų šios erdvės pakraščių. Nenuostabu, kad čia retai aptiksi sėdinčių, besiilsinčių žmonių ar žaidžiančių vaikų. Kaip taikliai nurodo N. Salin-

Aikštė J. Basanavičiaus gatvėje Vilniuje. Autoriaus nuotr.

Vilniaus rotušės aikštė. Autoriaus nuotr.

garosas, šiuolaikinio miesto aplinkoje įprasti „veidrodiniai arba perregimi fasadai mažina bet kokios viešosios erdvės uždaramo pojūtį“¹⁶. Tad urbanistinės erdvės uždaramo stoka savo ruožtu didina psichologinio nesaugumo pojūtį. Ne tik teoretikų įžvalgos bet ir asmeniųjų autoriaus stebėjimų natūroje rezultatai liudija, kad šis palyginti nedidelių gabaritų, žmogiško mastelio skveras praktiškai yra nenaudojamas nepaisant nemenkų investicijų į jo rekonstrukciją. Klaidingai suvoktas viešosios erdvės išdėstymas pavertė ją pusiau „bevide ir beviete“, apmirusia erdve¹⁷, kurią atgavinti be esminio pertvarkymo praktiškai neįmanoma.

Išskirtinai teigiamu viešosios urbanistinės erdvės pavyzdžiu galėtų būti Vilniaus rotušės aikštė, kuri, beje, atitinka tiek C. Sitte's pastabas apie senųjų europinių aikščių pranašumus, tiek C. Ale-

xanderio ir N. Salingaroso sėkmingų erdvių kriterijus. Šioji aikštė pasižymi žmogišku masteliu, turi kelias prieigas, jos geometrinė forma nėra itin griežta, kita vertus, aikštės pakraščiuose įsikūrusios maitinimo ir prekybos įstaigos sutraukia nemažai lankytojų. Be to, vasaros metu Vilniaus rotušės aikštėje veikia lauko kavinės, didinančios šios urbanistinės erdvės patrauklumą. Tad ir šiuo atveju galėtume drąsiai teigti, kad C. Alexanderio pastabos apie judėjimo ir veiklos aikštės pakraščiuose svarbą visiškai pasiteisina. Formalios struktūros požiūriu aikštė yra ir uždara, ir tuo pačiu metu prieinama iš įvairių taškų, kita vertus, ją supa tradicinių statinių fasadai, kurie nėra stikliniai, perregimi ar kitaip didinantys erdvės nejaukumą. Tad galima tvirtinti, jog šioji aikštė yra viena patraukliausių Lietuvos sostinės viešųjų urbanistinių erdvių.

IŠVADŲ VIETOJE

Kokį apibendrinimą galima padaryti iš šių svarstymų, susietų su šiame straipsnyje aptartų teoretikų įžvalgomis ir lauko tyrimais? Daugelis šiuolaikinių miestų aikščių yra planuojamos ir projektuojamos neatsižvelgiant į tradicijas ir prisilaikant abejotinų modernistinio projektavimo kanonų, todėl neretai tokios viešosios urbanistinės erdvės, nepaisant įvairių estetinių naujovių, yra nejaukios vartotojams; čia retai lankomasi, jų netgi vengiama, todėl viešasis gyvenimas čia dažniausiai apmiręs. Ir priešingai, daugelis istorinių miestų viešųjų erdvių tiek Vakaruose, tiek ir Rytuose, suprojektuotų naudojantis tradiciniais būdais ir me-

today, tebėra funkcionalios, patrauklios, jaukios ir gausiai lankomos. Todėl galima teigti, kad architektūros ir urbanistikos tyrinėtojo C. Alexanderio ir jo bendradarbių pasiūlyta projektavimo modelių koncepcija gali būti veiksmingas teorinis instrumentas, kurį pasitelkus galima kurti ir koreguoti esamas viešąsias erdves miestuose. Šio autoriaus, taip pat ir jo tyrimus pastaruoju metu aktualizavusio N. Salingaroso koncepcijos teikia vertingas ir naudingas gaires viešųjų erdvių formavimui ir performavimui šiuolaikiniuose miestuose, kurie, nepaisant gerų norų, neretai stokoja funkciniu ir estetiniu požiūriu patrauklių viešųjų erdvių.

Nuorodos

- ¹ Madanipour Ali. 2003. *Public and Private Spaces of the City*. New York: Routledge, p. 233.
- ² Ten pat, p. 235.
- ³ Samalavičius Stasys. 2006. *Vilniaus rotušė. Vilnius: Vilniaus rotušė (Antras pataisytas leidimas)*, p. 72–88.
- ⁴ Lewiso Mumfordo antimiesto koncepciją lietuviškame kontekste yra interpretavę tiek Leonidas Donskis, tiek šių eilučių autorius. Plačiau žr. Samalavičius Almantas. 2013. *Miestas ir protas: urbanistinės teorinės refleksijos XX a. Vakaruose*. Vilnius: Technika. Kiek kitokią šios koncepcijos interpretaciją žr. Donskis Leonidas. 1994. *Moderniosios sąmonės konfigūracijos: kultūra tarp mito ir diskurso*. Vilnius: Baltos lankos.
- ⁵ Collins R. G. and Collins C. C. 1986. *Camillo Sitte: The Birth of Modern City Planning*. New York: Dover, p. 186.
- ⁶ Ten pat, p. 188.
- ⁷ Ten pat, p. 162.
- ⁸ Ten pat, p. 164.
- ⁹ Le Corbusier. 1948. *The City of Tomorrow*. New York, London: Dover Publications.
- ¹⁰ Alexander Christopher. 1977. *Pattern Language; Towns, Buildings, Construction*. New York: Oxford University Press.
- ¹¹ Canniffe Eamon. 2006. *Urban Ethics*. London: Routledge.
- ¹² Salingaros Nikos. 2017. *Design Patterns and Living Architecture*. Oregon, Portland: Sustasis Press, p. 24.
- ¹³ Ten pat, p. 25.
- ¹⁴ Ten pat, p. 25.
- ¹⁵ Gharipour Mohammad. 2017. *The Garden of Safavid Isfahan, Gardens of Renaissance Europe and the Islamic Empires: Encounters and Confluences*. University Park: Pennsylvania University Press, p. 127.
- ¹⁶ Salingaros Nikos. 2017, p. 25.
- ¹⁷ Šios sąvokos kai kurių Vilniaus urbanistinių erdvių apibūdinimui pavartotos straipsnyje: Samalavičius Almantas. 2013. *Placeless and Faceless, Architectural Worlds* (Shenzhen University), Vol. 28, No 150.